

EI KIUSATA!

Joroisten kunnan varhaiskasvatuksen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

”Elämä on arvaamatonta.

Koska tahansa voi tapahtua jotain hyvää.”

Eeva Kilpi

1. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman pohja

Varhaiskasvatuslaissa (540/2018) varhaiskasvatus määritellään lapsen suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaksi kokonaisuudeksi, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on muun muassa ”1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia; - - 4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö; - - 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen; 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin; 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.” (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 3§).

Varhaiskasvatuslaki (540/2018, 10§) määrää, että ”Varhaiskasvatusympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä, kehitys ja muut edellytykset huomioon ottaen. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä.”

Joroisten kunnan kiusaamisen ehkäisy suunnitelman pohjana on käytetty Mannerheimin Lastensuojeluliiton julkaisua: Kirves L. & Stoor-Grenner M.: ”Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen.” Suunnitelmassa käytetyt lainaukset ovat löytyvät tästä julkaisusta.

1.1 Joroislaisen varhaiskasvatuksen arvopohja

”Joroislaisen varhaiskasvatuksen arvopohja on syntynyt lapsen oikeuksien sopimuksen hengessä huoltajien ja kasvattajien arvojen sulautuessa yhteen suomalaisen varhaiskasvatuksen arvopohjaa kunnioittaen. Varhaiskasvatusyksiköissä tehtävät arjen valinnat pohjautuvat varhaiskasvatuksen arvoihin.

Ihmiskäsitys, joka ohjaa joroislaista varhaiskasvatusta, on humanistinen ja kokonaisvaltainen. Ihminen on ainutlaatuinen ja arvokas omana itsenään. Jokaisella on oikeus omaan ajatteluun, omiin yksilöllisiin tunteisiin ja omiin mielipiteisiin. Jokainen kohdataan kunnioittaen ainutlaatuisena ja tasa-arvoisena. - -

Elämän kunnioittaminen on kaiken kattava arvo, joka on joroislaisen varhaiskasvatuksen kehitystyön perusta. Ihmiskäsitys ja elämän kunnioittaminen ohjaavat kasvattajayhteisön ja kasvattajan pedagogisia valintoja.” (Joroisten kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2019.)

2. Mitä kiusaaminen on?

Kiusaamisen määrittely ei ole helppoa, sillä se voi tarkoittaa eri asioita eri ihmisille. Salmivallin (2003) mukaan: ”Kiusaaminen on aggressiivista käytöstä, joka vahingoittaa jotakuta fyysisesti tai psyykkisesti ja joka on toistuvaa, tahallista ja kohdistuu puolustuskyvyttömään henkilöön.”

Kuitenkin, jos kiusaaminen nähdään vain toistuvana, tahallisenä ja puolustuskyvyttömään henkilöön kohdistuvana, on vaarana että huomaamatta jää monenlainen yksilön loukkaavaksi kokemus käytös, jolla voi olla pitkäaikaisia seurauksia. Pienten lasten kohdalla on huomioitava, ettei lapsi välttämättä tiedosta toimintansa vahingoittavan ja loukkaavan toista. Tästä huolimatta toiminnan kohde voi kokea tulevansa kiusatuksi ja toimintaan tulee puuttua.

Varhaiskasvatuksessa ilmenee päivittäin erilaisia konflikti/riitatilanteita. ”Konflikteissa ja riidoissa on usein kyse kahdesta suhteellisen tasaväkisestä henkilöstä, jotka riitelevät tai ovat eri mieltä jostakin asiasta. Kiusaamisessa puolestaan on kyse siitä, että kiusatulla on vaikeuksia puolustautua itseensä kohdistuvaa kielteistä toimintaa vastaan.” Kiusaamisen ja konfliktin erona onkin vallan epätasapaino kiusaajan ja kiusatun välillä. ”Vallan epätasapaino voi olla sitä, että kiusaaja on fyysisesti isompi tai vahvempi, verbaalisesti taitavampi, iältään vanhempi tai hänellä on enemmän kavereita, korkeampi asema ryhmässä, hän tietää uhrin heikkoudet ja saa tukea ryhmän muilta jäseniltä.” Kiusaaminen on siis usein eräänlaista valtapeliä. Löfdahlin (2007) mukaan sääntöjen manipulointi on tavallinen piirre lasten vallankäytössä leikissä. Leikin sääntöjä manipuloimalla varmistetaan, että kiusattu ei pääse aidosti leikkiin mukaan vaikka hän tekisi mitä. Valtapeliä näkyy myös sosiaalisissa suhteissa: lapset määräilevät toistensa sosiaalisia suhteita mm. uhkailemalla, että ei ole enää ystävä, jos toinen ei tee niin kuin toinen haluaa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010.)

2.1. Kiusaamisen muodot

”Kiusaaminen koskee lapsiryhmässä muitakin lapsia kuin kiusaajaa ja kiusattua. Kaikilla ryhmän lapsilla on rooli kiusaamisprosessissa. Näitä rooleja ovat avustaja, vahvistaja, puolustaja ja ulkopuolinen. Avustaja osallistuu kiusaamiseen ja auttaa kiusaajaa, vahvistaja ylläpitää kiusaamista esim. nauramalla, puolustaja asettuu kiusatun puolelle ja ulkopuolinen ei halua sekaantua kiusaamiseen. (Salmivalli 1998.) Kiusaavatko pienetkin lapset? -selvityksen mukaan pienten lasten parissa päivähoiton henkilökunnan oli vaikea tunnistaa muut kuin kiusaajan ja kiusatun roolit (Kirves & Stoor-Grenner 2010). Se voi kertoa siitä, että roolit eivät vielä pienten lasten parissa ole pysyviä eivätkä vakiintuneita. Ehkäisy nousee tällöin hyvin merkittäväksi.” (Kirves & Stoor-Grenner 2010).

2.2. Kiusaaminen vanhempien näkökulmasta

Keväällä 2019 Joroisissa laadittiin varhaiskasvatuksessa olevien lasten huoltajille kysely, jossa kartoitettiin heidän lastensa varhaiskasvatuksessa kokemia kiusaamista, kuinka kiusaamiseen on puututtu ja sitä ehkäisty sekä kuinka huoltajat toivoisivat kiusaamiseen puututtavan ja sitä ehkäistävän. Kyselyssä

pyysimme myös huoltajia valitsemaan 3-5 arvoa, jotka he toivovat lapsensa omaksuvan sekä 3-5 kaveritaitoa, joita toivoisi lapsensa harjoittelevan.

Kyselyyn vastasi 98 huoltajaa, joiden lapset olivat iältään 1-7 – vuotiaita. 41 vastaajaa kertoi, että lapsensa on ollut mukana konflikti- tai riitatilanteissa varhaiskasvatuksessa. Näissä tilanteissa on yleensä ollut jonkinlainen fyysinen yhteenotto, esimerkiksi pureminen, töniminen, lyöminen tai potkiminen; sanallinen yhteenotto, esimerkiksi kiistaa leikeissä, haukkuminen, nimittelyä tai ulkopuolelle jättämistä esimerkiksi lapsi on jätetty leikistä pois.

Noin 43 prosenttia vastaajista kertoi, että lapsensa ei ole kokenut kiusaamista varhaiskasvatuksessa. Noin 34 prosenttia vastasi lapsensa kokeneen kiusaamista varhaiskasvatuksessa. Noin 24 prosenttia ei osannut sanoa onko lapsensa kokenut kiusaamista varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksessa eniten ilmenneitä kiusaamisen muotoja on fyysinen kiusaaminen (pureminen, lyöminen), seuraavaksi eniten sanallista kiusaamista (nimittely) sekä psyykkistä kiusaamista (poissulkeminen, leikin sääntöjen muuttaminen).

Kyselyyn vastanneista 69 valitsi empaattisuuden arvoksi, jonka toivoisi lapsensa omaksuvan. Noin puolet vastaajista valitsivat myös ystäväyden, oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden omaksuttaviksi arvoiksi. Viidenneksi tärkeimmäksi arvoksi kyselyssä nousi kohteliaisuus.

Harjoiteltavien kaveritaitojen valinnassa oli enemmän hajontaa, mikä selittyy suurella ikähaitarilla (1-7 – vuotiaat). Viisi eniten valittua kaveritaitoa olivat: asioiden jakaminen, anteeksi pyytäminen, keskusteleminen, omien tunteiden tunnistaminen ja ohjeiden noudattaminen.

2.3. Kiusaaminen lasten näkökulmasta

Tätä suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen henkilökunta kävi keskustelua lasten kanssa siitä mitä he kokevat kiusaamiseksi. Näiden keskustelujen pohjalta lapset mainitsivat useimmiten kiusaamiseksi erilaiset fyysiset yhteydenotot (lyöminen, potkiminen, pureminen), nimittelyn ja leikin ulkopuolelle jättämisen. Kuitenkin lasten erilaisia konflikteja selvittäessään, henkilökunta on huomannut lasten puhuvan usein kiusaamisesta, vaikkei kiusaamisesta olekaan kyse. Esimerkiksi toisen ohikulkeminen tai leikkivälineiden jakamattomuus nimetään usein kiusaamiseksi.

Onkin tärkeää käydä lasten kanssa jatkuvaa aktiivista keskustelua siitä mitä kiusaaminen on. Lasten ristiriitoja selvittäessä aikuinen sanallistaa tilanteita, jotta lapset oppivat vaihtoehtoisia tapoja kuvailla konfliktejaan, esimerkiksi kiusata vs. lyödä, kiusata vs. härnätä, yms.

2.4. Kiusaaminen varhaiskasvatushenkilöstön näkökulmasta

Jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä ja ryhmässä käydään uuden toimintavuoden alussa keskustelua kiusaamisesta, sen määrittelystä sekä kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen keinoista. Erityisesti keskustelun keskiöön nostetaan ryhmässä esiintyvät konfliktitilanteet sekä millaista kiusaamista juuri tässä ryhmässä tänä vuonna voi mahdollisesti esiintyä.

3. Kiusaamisen ehkäisy

Kiusaamisen ehkäisyn keinoja ovat muuan muassa turvallisen ilmapiirin luominen, sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen opettaminen, itsetunnon vahvistaminen, tapa- ja moraalikasvatus, lasten osallisuuden ja tasa-arvon edistäminen sekä leikin havainnointi, ohjaaminen ja leikkiin osallistuminen.

Tavat ja keinot ehkäistä kiusaamista valitaan aina kunkin lapsiryhmän tarpeen mukaisesti. Tapojen ja keinojen valintaan vaikuttavat lasten sosiaaliset taidot, ryhmän dynamiikka sekä yksittäisten lasten tarpeet. Kiusaamisen ehkäisyn keinot riippuvat myös ryhmän lasten ja aikuisten välisistä vuorovaikutussuhteista.

Varhaiskasvatusryhmissä tehdään yhdessä lasten kanssa yhteinen sopimus, johon kirjataan ryhmän toiminnalle tärkeitä toimintatapoja, esimerkiksi kuinka toisille puhutaan, miten ristiriidat selvitetään yms.

Varhaiskasvatusyksiköissä on saatavilla runsaasti erilaista kirjallisuutta ja muita materiaaleja, joita ryhmissä voidaan hyödyntää. Erilaiset tunnekortit, draama ja muun muassa Molli ja Piki – materiaalit on koettu ryhmissä toimivina välineinä.

3.1. Turvallisen ilmapiirin luominen

”Turvallisen ilmapiirin luomisen lähtökohtana ovat työyhteisön aikuissuhteet ja tapa, jolla aikuiset kohtaavat toisensa aikuisyhteisössä. --Turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri on edellytyksenä sille, että ryhmässä voi olla myönteistä yhteistoimintaa. Kaikkien lasten tulee tuntee, että heitä arvostetaan ja kunnioitetaan, ja että he voivat luottaa aikuisten olevan läsnä ja auttavan heitä tarvittaessa. Kaikilla lapsilla tulisi olla ainakin yksi turvallinen kiintymyssuhde päiväkodissa.”

Ryhmissä panostetaan syksyllä ryhmäytymiseen. Ryhmäytymiselle annetaan paljon aikaa, jotta jokainen lapsi voi tuntee kuuluvansa osaksi omaa ryhmäänsä. Aikuiset tukevat lapsia kaverisuhteiden muodostamisessa ja varmistavat, että jokainen lapsi löytää ryhmästä kavereita.

Pienryhmissä toiminen auttaa turvallisen ilmapiirin luomisessa. Pienryhmissä toimimalla pystymme säätelemään päivittäisten vuorovaikutustilanteiden määrää ja laatua. Lasten pitää pystyä luottamaan siihen, että aikuiset ovat läsnä ja heitä varten ja tämä onnistuu parhaiten pienryhmissä toimimalla.

3.2. Sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen opettaminen

”Sosiaaliset taidot tarkoittavat niitä taitoja ja kykyjä, joita lapsi tarvitsee tullakseen toimeen toisten ihmisten kanssa (Pape 2001). Kykyä ymmärtää ja huomata omia tunteitaan sekä kykyä lukea toisen tunteita, kutsutaan usein emotionaalisiksi taidoiksi. Hyvät sosiaaliset ja emotionaaliset taidot omaavat lapset pystyvät yhteistoimintaan muita paremmin ja pystyvät solmimaan ja ylläpitämään hyviä ystävyysuhteita. Vertaissuhteissa tarvittavien vuorovaikutustaitojen määrätietoisesta harjaannuttamisesta tulisi alkaa jo varhaiskasvatuksessa, missä lasten tulisi voida ohjatusti harjoitella tutustumisen, ystävyystymisen, ryhmään liittymisen, itsestä kertomisen, loukkaavan viestinnän tunnistamisen ja toisten huomioimisen taitoja. Tällaiset taidot auttavat lapsia solmimaan ja ylläpitämään palkitsevia kaverisuhteita ja tulemaan hyväksytyksi vertaisryhmässään. (Pörhölä 2006.)” (Kirves & Stoor-Grenner 2010).

Joroisen varhaiskasvatuksessa on tekeillä malli tunne- ja sosiaalisten taitojen harjoitteluun systemaattisesti eri-ikäisten lasten kanssa. Tämä malli on kuvattu tarkemmin kasvattajan käsikirjassa.

3.3. Positiivinen pedagogiikka

Joroisten kunnan varhaiskasvatuksessa on otettu positiivinen pedagogiikka tärkeimmäksi pedagogiseksi menetelmäksi. Varhaiskasvatuksen henkilökunnalle järjestetään koulutusta asian tiimoilta.

Positiivinen pedagogiikka on pedagoginen suuntaus, jonka tavoitteena on lisätä lapsen hyvinvointia tunnistamalla ja käyttämällä luontevahvuuksia, oppimalla myönteisiä tunnesanoja, havainnoimalla hyviä hetkiä ja tavoitteellisesti lisäämällä myönteisiä hetkiä arkeen. Tärkeää on että henkilökunta omaksuu positiivisen pedagogiikan menetelmäksi kaikkeen varhaiskasvatustoimintaan. Positiivinen pedagogiikka ei tarkoita sitä, että negatiiviset tunteet tai haastavat tilanteet pyrittäisiin piilottamaan. Haasteet ja negatiiviset tunteet kuuluvat elämään ja ne nähdään mahdollisuutena oppia uutta.

Positiivisessa pedagogiikassa tärkeää on huomata kaikesta hyvä ja kiinnittää huomiota siihen negatiivisuuden sijaan. Aikuiset toimivat mallina ja esimerkiksi sanoittaen lapsien ja aikuisten positiivisia piirteitä ja vahvuuksia.

Joroisten varhaiskasvatuksessa on yhteisesti sovittu, että huoltajille kerrotaan päivittäin lapsen päivästä jotain positiivista.

3.4. Tapa- ja moraalikasvatus

”Kiusaamista ehkäisevän työn pohjana on tapa- ja moraalikasvatus. Tapakasvatuksen avulla lapselle opetetaan toisten ihmisten kunnioittamista, sitä miten toiselle ihmiselle puhutaan ja kuinka käyttäytyään loukkaamatta toista. Aikuisen malli ja esimerkki ovat merkittäviä, kun lapsi omaksuu tapoja ja sääntöjä. Myös aikuisten keskinäinen vuorovaikutus vaikuttaa siihen, miten lapsi oppii ihmisten välistä kunnioitusta. Lapsi huomaa herkästi, kunnioitetaanko toista ihmistä ja millä tavalla muita kohdataan ja kohdellaan. Arvostava ja kuunteleva malli välittyy lapsille. Hyvät käytöstavat avaavat sosiaalisia mahdollisuuksia: saamme ystäviä, kun lähellämme on helppo olla (Hermansson 2007).”

”Moraaliset ja eettiset kysymykset ovat lapselle keskeisiä jo 1–3-vuoden iässä. Moraalisten ja eettisten arvojen opettaminen voidaan siis aloittaa jo hyvin pienille lapsille. (Johansson 2001.) Kiusaamisen ehkäisyn pohjana on lapsen kyky asettua toisen ihmisen asemaan, kyky empatiaan. Tämä edellyttää moraalien kehittymistä. Pienten lasten moraalit kehittyvät yleensä arkipäivän tilanteissa sekä niistä malleista, joita lapsi yhdessä elämisestä saa. Lasta ympäröivien aikuisten tehtävänä on seurata lapsen moraalien kehittymistä ja tarvittaessa kiinnittää sen opettamiseen erityistä huomiota. Moraalikasvatuksen tarkoitus on saada lapsi itse ymmärtämään, miksi tietyt toimintatavat ovat sopivia ja toiset eivät. Tapakasvatuksella lapselle voidaan taas opettaa yhteiskunnassa yhteisesti sovittuja sosiaalisen kanssa-käymisen sääntöjä.”

3.5. MiniVerso -vertaissovittelu

Joroisten varhaiskasvatuksessa noudatetaan MiniVersion periaatteita vertaissovittelusta. MiniVersossa aikuinen toimii sovittelijana, joka auttaa lapsia löytämään itse ratkaisuja ristiriitoihin.

3.6. Leikin havainnointi, ohjaaminen ja leikkiin osallistuminen

”Kiusaamisen ehkäisyssä leikki nousee hyvin tärkeäksi tekijäksi. Pienillä lapsilla tyypillinen kiusaamisen tapa on leikistä poissulkeminen. Tämä tapahtuu niissä tilanteissa, kun lapset valitsevat leikkikaveria tai hakeutuvat oma-aloitteisesti leikkiryhmiin. Leikkikaverien valinta on tilanne, jossa lapset käyttävät valtaa ja manipuloivat ryhmän sosiaalisia suhteita.” (Kirves & Stoor-Grenner 2010).

Kasvattajien rooli leikin havainnoijana, ohjaajana ja osallistujana on merkittävä. Vain olemalla läsnä lasten leikeissä voimme tietää mitä leikissä oikeasti tapahtuu. Kaukaa mukavalta näyttävä leikki, voikin sisältää yhden leikkijän ulkopuolelle sulkemista, esimerkiksi antamalla hänelle roolin, jossa hän ei pääse oikeasti leikkiin mukaan. Pienryhmissä toimiminen antaa henkilökunnalle mahdollisuuden havainnoida lasten leikkejä sekä ohjata niitä ja osallistua niihin.

4. Kiusaamisen huomaaminen ja tunnistaminen

Henkilökunnan tulee huomata ja tunnistaa kiusaamistilanteet, jotta he voivat puuttua kiusaamiseen tehokkaasti tilanteen vaatimalla tavalla. Kasvatushenkilöstön sensitiivisyys ja aito läsnäolo ovat tärkeitä, jotta he voivat huomata myös epäsuoran kiusaamiseen, jota tavallisesti on vaikea huomata ja josta lapset eivät välttämättä kerro. On tärkeää luoda ryhmään ilmapiiri, jossa lapset kokevat olonsa turvalliseksi kertoa kiusaamisesta.

Ryhmäkohtaiseen suunnitelmaan kirjataan millaisia menetelmiä henkilökunta käyttää huomatakseen ja tunnistaakseen kiusaamista. Kiusaamisilmiöön perehtyminen auttaa henkilökuntaa tunnistamaan kiusaamisen eri muotoja helpommin.

Tärkein menetelmä kiusaamisen huomaamisen ja tunnistamiseen on havainnointi. Pienryhmätoiminta ja kasvattajan läsnäolo pienryhmässä mahdollistaa lasten vuorovaikutussuhteiden havainnoin.

5. Kiusaamisen puuttuminen ja seuranta

Varhaiskasvatusikäisten lasten kiusaamiseen on vielä verrattain helppoa puuttua, sillä kiusaamiseen liittyvät roolit eivät ole vielä kovin pysyviä, kiusaamistilanteet eivät ole jatkuneet kauan eivätkä pienten lasten sosiaaliset suhteet ole niin monimutkaisia kuin kouluikäisten. Lapsille ei myöskään yleensä ole muodostunut kiusaajan tai kiusatun identiteettiä. Aikuisen rooli on merkittävä varhaiskasvatusikäisten kiusaamiseen puuttumisessa.

Puuttumisen keinot ovat joka ryhmässä erilaiset, eikä voida antaa yhtä ainoaa mallia kuinka kiusaamiseen tulee puuttua. Jokaisessa ryhmässä täytyy tästä huolimatta luoda rakenne kuinka kiusaamistilanteisiin puututaan ja kaikkien osapuolten täytyy tuntea tämä toimintamalli.

6. Yhteistyö huoltajien kanssa

Syksyisin ennen vasu-keskustelua huoltajat saavat kotiin täytettäväksi kyselyn, jossa selvitetään heidän ajatuksiaan kiusaamisen ehkäisystä ja siihen puuttumisesta. Kysely käydään läpi vasu-keskustelusta ja niitä hyödynnetään ryhmän kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaa tehdessä.

Huoltajiin ollaan aina yhteydessä, jos heidän lastansa kiusataan tai heidän on lapsensa on kiusannut muita. Yhdessä huoltajien kanssa mietitään kuinka tilanteeseen olisi paras puuttua. Myös päivän aikana tapahtuneista konflikteista kerrotaan huoltajille tarpeen mukaan. Joskus lapsilla on vaiheita, jolloin päivän aikana tapahtuu useita konfliktitilanteita. Tällöin voidaan sopia huoltajien kanssa, että päivän kuulumisista kerrottaessa keskitytään hyviin asioihin ja konflikteista mainitaan vain jos niissä on jotain erityistä mainittavaa, esimerkiksi konflikteja on tullut vähemmän kuin aikaisempina päivinä.

7. Dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatushenkilöstölle tärkeä työkalu myös kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen arvioinnissa. Jokaisessa ryhmässä kirjataan havaitut kiusaamistilanteet sekä miten niihin on puututtu ja kuinka niitä on ennaltaehkäisty. Näiden dokumenttien avulla henkilökunta arvioi tehtyjen toimenpiteiden vaikuttavuutta. Dokumentointi on tärkeä työkalu myös yhteistyössä huoltajien kanssa. Näillä dokumenteilla voidaan näyttää huoltajille mitä ryhmässä on tehty ja kuinka se on vaikuttanut tilanteeseen.

Jokaiselle kiusaamistilanteen osapuolelle kirjataan oma dokumentti, jossa ei mainita muiden lasten nimiä. Dokumenttiin kirjataan kuvaus tapahtuneesta, miten tilanteeseen puututtiin, miten tilannetta oli pyritty ennaltaehkäisemään ja miten jatkossa toimitaan. Pääpaino kirjauksissa on henkilökunnan toiminnan arvioinnissa.

Dokumentit säilytetään varhaiskasvatusyksikössä, jossa ne tuhotaan toimintakauden päätteeksi. Dokumentit eivät siirry lapsen mukana toiseen ryhmään/varhaiskasvatusyksikköön.

8. Suunnitelman arviointi/päivittäminen

Kunnan kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaa arvioidaan vuosittain. Keväällä kokoontuu työryhmä, johon osallistuu edustajat kaikista varhaiskasvatusyksiköistä. Ryhmäkohtaiset kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmat arvioidaan kahdesti toimintakauden aikana; talvella ja keväällä. Sekä kunnan että ryhmäkohtainen suunnitelma päivitetään tarvittaessa.

9. Ryhmäkohtainen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Jokaisessa varhaiskasvatusryhmässä laaditaan kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma ryhmävasun liitteeksi toimintakauden alussa. Suunnitelma sisältää:

1. Ryhmän henkilöstön yhteinen näkemys kiusaamisesta ja yhteinen tavoite kiusaamisen ehkäisemiseksi
2. Kiusaamisen ehkäisyn keinot
3. Kiusaamisen puuttumisen keinot
4. Suunnitelman arviointi
5. Suunnitelmaan perehdyttäminen ja siitä tiedottaminen (henkilökunta, vanhemmat, yhteistyötahot)

Jokainen ryhmä voi itse päättää mihin muotoon suunnitelma kirjataan; käyttää voi mallilomaketta tai esimerkiksi tehdä suunnitelmasta huoneentaulun.

LIITE 1: Kysely vanhemmille

LIITE 2: Ryhmäkohtainen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

LIITE 3: Kiusaamistilanteiden dokumentointi

Kysely vanhemmille kiusaamisen ehkäisystä ja puuttumisesta

Salmivallin (2003) mukaan: ”Kiusaaminen on aggressiivista käytöstä, joka vahingoittaa jotakuta fyysisesti tai psyykkisesti ja joka **on toistuvaa, tahallista ja kohdistuu puolustuskyvyttömään henkilöön.**” Pienten lasten kohdalla on kuitenkin huomioitava, ettei lapsi välttämättä itse tiedosta toimintansa loukkaavan ja vahingoittavan toista. Tästä huolimatta toiminnan kohde voi kokea tulleensa kiusatuksi ja toimintaan tulee puuttua.

Varhaiskasvatusikäisten lasten kesken tapahtuu päivittäin erilaisia konflikteja, joissa on kiusaamisen kanssa samoja piirteitä, mutta yksi selkeä ero: ”Konflikteissa ja riidoissa on usein kyse **kahdesta suhteellisen tasaväkisestä henkilöstä, jotka riitelevät tai ovat eri mieltä jostakin asiasta.** Kiusaamisessa puolestaan on kyse siitä, että **kiusatulla on vaikeuksia puolustautua itseensä kohdistuvaa kielteistä toimintaa vastaan.**” Kiusaamisen ja konfliktin erona onkin vallan epätasapaino kiusaajan ja kiusatun välillä.

Lasten välisistä yhteenotoista puhutaan usein kiusaamisena vaikka kyseessä on yleensä konfliktitilanne. Tämä johtuu siitä, että konfliktit ja kiusaaminen ilmenevät usein samalla tavalla: fyysisenä (lyöminen, potkiminen, pureminen...), sanallisena (nimittely, hännäminen, hiuksien/vaatteiden tms kommentointi...) tai psyykkisenä (uhkailu, ulkopuolelle jättäminen, puhumatta jättäminen...) toimintana. Konflikteissa onkin kyse siitä, ettei lapsella ole vielä taitoja selvittää ristiriitatilanteita rakentavin keinoin. Kiusaamisessa lapsi taas tietoisesti haluaa vahingoittaa toista.

Konfliktitilanteita on tärkeää ennaltaehkäistä ja niihin puuttua, sillä ne voivat muuttua kiusaamiseksi.

1. Alleiviivaa ne kaveritaidot, jotka lapsellasi jo on ja ympyröi ne taidot, joita hän harjoittelee tai toivoisit hänen harjoittelevan:

- Oman vuoron odottaminen	- Asioiden jakaminen	- Kuunteleminen
- Keskusteleminen	- Kysyminen	- Kohteliaisuuden sanominen
- Avun pyytäminen	- Mukaan meneminen	- Ohjeiden noudattaminen
- Ohjeiden antaminen	- Anteeksipyytäminen	- Omien tunteiden tunnistaminen
- Tunteiden ilmaiseminen	- Muiden auttaminen	- Omien oikeuksien puolustaminen
- Toisten tunteiden ymmärtäminen	- Itsehillintä	-Kiusaamiseen reagointi
- Luvan kysyminen	- Kiittäminen	

2. Onko lapsesi ollut osallisena konfliktitilanteissa varhaiskasvatuksessa?

Kyllä

Ei

En tiedä

Jos vastasit kyllä, kerro millaisissa:

---

3. Kuinka puututte kotona lasten välisiin konflikteihin?

---

4. Onko lapsesi kokenut kiusaamista varhaiskasvatuksessa?

Kyllä

Ei

En tiedä

Jos vastasit kyllä, kerro miten lastasi on kiusattu:

---

5. Kuinka toivoisit, että kiusaamista ehkäistään lapsesi varhaiskasvatusryhmässä?

---

6. Kuinka toivoisit, että kiusaamiseen puututaan lapsesi varhaiskasvatusryhmässä?

Palauta kysely vasu-keskusteluun tullessasi, kiitos!

Laadittu: _____

_____ kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Suunnitelman laativat:

---

1. Millaista kiusaamista/ mahdollisia kiusaamiseen johtavia konfliktitilanteita ryhmässä esiintyy?

---

2. Kuinka ehkäisemme kiusaamista ryhmässä?

---

3. Kuinka puutumme kiusaamiseen ryhmässä?

---

4. Suunnitelmasta tiedottaminen:

---

5. Arviointi:

Kiusaamistilanteen dokumentointi –lomake

Päivämäärä ja tilanteen osapuolet:

Kuvaus kiusaamistilanteesta:

Kuinka tilanteeseen puututtiin?

Kuinka tilanne on pyritty ennaltaehkäisemään?

Jatkotoimet: Kuinka toimimme, jotta kiusaamista ei enää esiintyisi?
